

खनियाबास गाउँपालिकाद्वारा प्रकाशित

खनियाबास गाउँपालिका राजपत्र

खण्ड: २

संख्या:...

मिति: २०७७ भाद्र १६ गते मंगलबार

भाग-२

खनियाबास गाउँपालिका

धादिङ्ग जिल्ला

बागमती प्रदेश, नेपाल

खनियाबास गाउँपालिकाले बनाएको तल उल्लेख बमोजिमको कार्यविधि स्थानीय सरकार संचालन ऐन, २०७४ को दफा १०२ को उपदफा (३) अनुसार सर्वसाधारणको जानकारीको लागि प्रकाशन गरिएको छ ।

खनियाबास गाउँपालिकाको स्वास्थ्य नीति-२०७७

१. प्रस्तावना

नेपालको संविधान (२०७२) कृयाशील भए संगै देशको संरचना संघीय स्वरूपमा रूपान्तरित भएको छ। यस अनुरूप नै संघीय सरकार, प्रदेश सरकार र स्थानीय सरकारहरू कार्यरत रहेको अवस्था छ। नेपालको संविधानले तीनै तहका सरकारलाई एकल तथा साझा अधिकार तथा विशिष्ट कार्यहरू निर्दिष्ट गरेको सन्दर्भ तथा स्थानीय सरकार संचालन ऐन (२०७४) अनुसार स्थानीय सरकारको काम, कर्तव्य र अधिकार (परिच्छेद ३, दफा ११, उपदफा २, भू (१)) तथा ४ (ख), ड, त, न, तथा दफा १२ (क), परिच्छेद ६ दफा २४ र २६ अनुसार खनियाबास गाउँपालिकाले यस स्वास्थ्य नीति जारी गरेको छ।

२. पृष्ठभूमि

स्वास्थ्य क्षेत्र बहुआयामिक विषय भएकाले यस क्षेत्रमा भएका प्रगतिहरूलाई विकासका प्रमुख सूचकहरूको रूपमा लिइन्छ। विगतका दशकमा सहश्राव्दी विकास लक्ष्यहरू मा नेपालले उल्लेखनीय सफलता हासिल गरिसकेको र सन् २०३० सम्म दिगो विकास लक्ष्यहरू प्राप्त गर्न प्रतिबद्ध छ। नेपालको संविधानले मौलिक हकको रूपमा आधारभूत स्वास्थ्य सेवालाई राखी हरेक नागरिकलाई निःशुल्क पहुँचको प्रत्याभूत गरेको छ। यसै सन्दर्भमा स्थानीय सरकारले स्वास्थ्यलाई विकासको प्रमुख मुद्दाको रूपमा अंगिकार गर्दै स्वास्थ्य क्षेत्रमा लगानी अभिवृद्धि गर्ने र गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवामा सर्वसुलभ तथा समान पहुँच स्थापित गर्ने गरी दिगो विकास लक्ष्यमा टेवा पुर्याउने संवैधानिक दायित्वलाई पूरा गर्ने नीति लिएको छ। जनउत्तरदायी एवं कुशल व्यवस्थापन तथा सुशासनको माध्यमबाट उपलब्ध सबै स्रोत र साधनको अधिकतम उपयोग तथा परिचालन गरी प्राप्त भएका उपलब्धिहरूको रक्षा गर्दै स्वास्थ्य क्षेत्रमा विद्यमान रहेका तथा नयाँ चुनौतीहरूलाई पनि सही ढङ्गले सम्बोधन गरेर नागरिकको स्वास्थ्य प्रवर्द्धन, संरक्षण, सुधार र पुनर्स्थापन गर्न र स्वास्थ्य क्षेत्रमा स्थानीय सरकारको उत्तरदायित्व बहन गर्न खनियाबास गाउँपालिकाले गाउँपालिका स्वास्थ्य नीति २०७७ तयार गरेको छ।

३. आधार

यो स्वास्थ्य नीति हाल प्रचलनमा रहेका कानूनी दस्तावेजहरू, योजनाहरू, नीतिहरू, निर्देशिकाहरूलाई मध्यनजर राखि तयार पारिएको छ। साथै सान्दर्भिक अन्तर्राष्ट्रिय दस्तावेजहरू तथा निर्देशिकाहरू पनि ध्यानमा राखिएको छ। संविधानमा उल्लेखित सहकार्य, सह अस्तित्व तथा समन्वय का साथै दिगो विकास लक्षको सेवा पाउनबाट “कोही पनि छुट्नु हुँदैन” (Leave no one behind) भन्ने अवधारणालाई यस नीतिको आधार स्तम्भ मानिएको छ।

४. निर्देशक सिद्धान्तहरू

- मौलिक अधिकारको रूपमा रहेको गुणस्तरीय निःशुल्क आधारभूत स्वास्थ्य सेवाको सुनिश्चिता
- स्थानीय स्वास्थ्य सुशासन सुदृढीकरण
- समय सापेक्ष ग्रामीण स्वास्थ्य क्षेत्रमा सुधार
- स्वास्थ्य सेवामा गरिब, सीमान्तकृत र जोखिममा रहेका समुदायको समतामूलक पहुँच
- सर्वसुलभ ढङ्गले गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवा, स्वास्थ्य प्रवर्द्धन, संरक्षण, सुधार र पुनर्स्थापनका लागि बहुक्षेत्रिय साभेदारी तथा सहकार्य र स्वास्थ्य सेवा सम्बन्धी सूचनाको हकको सुनिश्चितता।

५. विद्यमान स्थिति

धादिङ जिल्लाको उत्तरी क्षेत्रमा अवस्थित यस गाउँपालिका आर्थिक सामाजिक तथा भौतिक पूर्वाधारको दृष्टिकोणबाट धेरै नै पछाडी परेको छ। खासगरी तामाङ जातिको बाहुल्यता रहेको यो गाउँपालिका पुगन सदरमुकाम धादिङ बेसी देखि गाउँपालिकाको केन्द्र सम्म करिब ४१ कि.मी. दुरीमा पुग्ने गरी कच्ची सडकको निर्माण भइसकेको छ तर वर्षायाममा भने यो सडक अधिकांश समय बन्द हुने गर्दछ।

कुल भौगोलिक क्षेत्रफल १२०.८ वर्ग कि.मी. ओगटेको यस गाउँपालिकाले धादिङ जिल्लाको कुल क्षेत्रफलको जम्मा ५.५२ प्रतिशत भुभाग ओगटेको छ र यो गा.पा. समुद्री सतहबाट १०३० मीटर उचाईमा रहेको छ। यस गा.पा.को देशान्तरः २८.०५४४४ र आक्षांशः ८४.९८५५५ मा अवस्थित रहेको छ। २०६८ सालको जनगणना अनुसार यस गाउँपालिकाको जनसंख्या १२७४९ रहेको थियो भने २०७५ सालको घरधुरी सर्भे अनुसार यसको जनसंख्या १३९२२ पुगेको छ जसमध्ये महिलाको संख्या ६७५५ र पुरुषको संख्या ७१९६ देखिन्छ।

यस गाउँपालिकामा जम्मा ५ वटा वडा रहेका छन्। जसमध्ये साविकको सत्यदेवी गाविसले वडा न.५ पुरा ओगटेको छ भने साविकको भालाङ गाविसले क्रमश वडा न.१ र २ र दाखा गाविसले वडा न.३ र ४ ओगटेको छ।

स्वास्थ्य संस्थाहरूको विश्लेषण गर्दा यस गाउँपालिकामा हालसम्म ३ वटा स्वास्थ्य चौकी र २ वटा स्वास्थ्य इकाइको स्थापना भएपनि त्यहाँ आवश्यक उपकरणहरूको अभाव रहेको छ। यस क्षेत्रमा हालसम्म पनि अस्पताल नभएको हुदाँ कोही जटिल विरामी भएमा जिल्ला अस्पताल सम्म विरामी लैजानु पर्ने वाध्यता रहेको छ। वर्षामा पहिरो र खोलामा पुल नभएकोले गर्दा सदरमुकामको जिल्ला अस्पताल सम्म पनि विरामी पुऱ्याउन नसकिने अवस्था रहेको छ।

६. प्रमुख समस्या तथा चुनौतीहरू

६.१ प्रमुख समस्याहरू

१. गाउँपालिका भित्रका सबै क्षेत्र, तह, वर्ग तथा समुदायका नागरिकका लागि गुणस्तरीय आधारभूत स्वास्थ्य सेवामा सर्वसुलभ पहुँच पुग्न सकेको छैन।

२. संक्रामक रोगहरू बिगतको तुलनामा केही नियन्त्रण भए तापनि उच्च रक्तचाप, दम, क्यान्सर जस्ता नसर्ने रोगहरू बढ्दो क्रममा रहेका छन्।

३. आम नागरिकहरूमा सामाजिक, आर्थिक परिवर्तन आएसंगै स्वास्थ्य समस्याहरूमा परिवर्तन भएको तथा नसर्ने रोगको प्रकोप बढिरहेको सन्दर्भमा स्वास्थ्य कर्मी तथा महिला स्वयंसेविकाको क्षमता अभिवृद्धि र वृद्धि विकासमा यथोचित ध्यान दिन सकिएको छैन।

४. उपयुक्त सीप र दक्षता भएका स्वास्थ्यकर्मीहरूको कमी र स्वास्थ्य संस्थाहरूमा स्वास्थ्य कर्मीहरूको नियमित उपस्थिति हुन सकेको छैन।

५. प्राथमिक स्वास्थ्य सेवा कार्यक्रम, जेष्ठ नागरिकको स्वास्थ्य, मानसिक स्वास्थ्य, वातावरणीय स्वास्थ्य, व्यवसायजन्य स्वास्थ्य, युवा, किशोरकिशारीहरूको यौन तथा प्रजनन स्वास्थ्य प्रवर्द्धन आदिमा पर्याप्त प्राथमिकता दिन सकिएको छैन।

६. आम नागरिकहरू मा सामाजिक, अर्थिक परिवर्तन आएसंगै स्वास्थ्य समस्याहरूमा भएको परिवर्तन, मानसिक तथा शारीरिक अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूको आवश्यकता र सेवाको बढ्दो मागको सन्दर्भमा यथोचित ध्यान दिन सकिएको छैन।

७. स्वास्थ्य सेवाहरू को तथ्याङ्कको गुणस्तर सुधार गरी तथ्यमा आधारित स्वास्थ्य कार्यक्रम तथा योजना तर्जुमा र अनुगमन मूल्यांकनको पूर्ण रूपमा अभ्यास गर्न सकिएको छैन।

८. प्रभावकारी नियमनको अभावमा गैरसरकारी र निजि स्वास्थ्य संस्थाहरू बाट प्रदान गरिने स्वास्थ्य सेवाहरूको तथ्याङ्क नियमित रूपमा उपलब्ध हुन सकेको छैन ।

९. गाउँपालिकामा भौतिक पूर्वाधार जस्तै सडक, बिजुली सिंचाइ जस्ता तुलनात्मक लाभका क्षेत्रहरू प्राथमिकिकरणमा परेका कारण स्वास्थ्य क्षेत्रमा पर्याप्त श्रोत परिचालन गर्न सकिएको छैन ।

५.२ प्रमुख चुनौतीहरू

१. स्वास्थ्य सेवालाई सर्वसुलभ, प्रभावकारी तथा गुणस्तरीय रूपमा प्राप्त गर्न गाउँपालिका स्वास्थ्य सेवा प्रणाली आवश्यक सुधार एवम् सुदृढीकरण गर्नुपर्ने ।

२. महामारीको व्यवस्थापन र भूकम्प लगायत प्राकृतिक प्रकोपको बेला आकस्मिक स्वास्थ्य सेवा व्यवस्थापनका लागि पूर्व तयारी गर्नुपर्ने ।

३. नवजात शिशु, बाल तथा मातृ मृत्युदर घटाउन, भ्रूणहत्या, श्वासप्रश्वास सम्बन्धी रोग, क्षयरोग, कुष्ठरोग, एचआइभी तथा खोपद्वारा रोकथाम गर्न सकिने सङ्क्रामक रोगहरूको नियन्त्रण गर्ने कार्यलाई थप प्रभावकारी बनाउनु पर्ने ।

४. नसर्ने रोगहरूको बहूदो भारलाई न्युनिकरण गर्न समुदायमा आधारित स्वास्थ्य प्रवर्द्धनका कार्यक्रमहरूको प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्नुपर्ने ।

५. स्वास्थ्य क्षेत्र बहुपक्षिय र बहुआयामिक क्षेत्र भएकोले अन्य क्षेत्रहरूजस्तै शिक्षा, वातावरण, कृषि भौतिक पूर्वाधार विकास, सुरक्षा आदि संगको समन्वय र सहकार्य सुदृढ गरी स्वास्थ्यका सामाजिक निर्धारकहरू सम्बोधन गर्नुपर्ने ।

६. सम्पूर्ण स्वास्थ्य संस्थाहरूमा दक्ष र सामाजिक उत्तरदायी स्वास्थ्य कर्मीहरूको उपलब्धता सुनिश्चित गर्नुपर्ने ।

७. सबै स्वास्थ्य संस्थाहरू (सरकारी, गैर सरकारी र निजि) बाट नियमित रूपमा गुणस्तरीय तथ्याङ्क उपलब्ध गर्न विद्युतीय स्वास्थ्य व्यवस्थापन सूचना प्रणालीको स्थापना गर्नुपर्ने ।

८. तथ्यमा आधारित योजना तर्जुमा तथा अनुगमन मूल्यांकनको विकास गर्नुपर्ने ।

९. सम्पूर्ण स्वास्थ्य संस्थाहरूलाई सक्षम बनाउँदै स्वास्थ्य बीमामा सबै नागरिकलाई आवद्ध गरी आर्थिक वा अन्य कारणले स्वास्थ्य सेवाबाट वञ्चित हुनु नपर्ने अवसरको सिर्जना गर्नुपर्ने ।

१०. स्वास्थ्य सम्बन्धी ऐन, नियम, नीति, रणनीति, निर्देशिका र कार्ययोजनाको निर्माण गरी समुचित र एकीकृत रूपमा सुदृढ ढङ्गले कार्यान्वयन गराउनु पर्ने ।

७. कार्यान्वयन अवधि

प्रस्तुत स्वास्थ्य नीतिको कार्यान्वयन अवधि खनियावास गाउँपालिकाको गाउँ सभाले पारित गरेको मितिले पांच वर्ष रहनेछ ।

८. कार्यान्वयन

यस स्वास्थ्य नीतिको कार्यान्वयनको लागि आवश्यक बहुवर्षीय कार्ययोजना पनि तयार गरिने छ ।

९. कार्य क्षेत्र

यस नीतिले खनियावास गाउँपालिका भित्र बसोवास गर्ने सबै नागरिकलाई समेट्नेछ ।

१०. नाम तथा परिभाषाहरू :

१०.१ यो नीतिको नाम “गाउँ स्वास्थ्य नीति, २०७७” रहेको छ र यो नीति गाउँसभाबाट स्वीकृत भएको मिति देखि लागु हुनेछ ।

१०.२ परिभाषा: विषय वा प्रसंगले अर्को अर्थ नलागेमा देहायका शब्दहरूले निम्न अर्थ जनाउँदछन् ।

१०.२.१ “संविधान” भन्नाले नेपालको संविधानलाई सम्झनु पर्दछ ।

१०.२.२ “आधारभूत स्वास्थ्य सेवा” जनस्वास्थ्य सेवा ऐन २०७५ को परिच्छेद २को दफा ३ को उपदफा ४ र (७) ले परिभाषित गरे बमोजिम संघीय सरकार, स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालयले तोके बमोजिम हुनेछ । साथै जनस्वास्थ्य सेवा ऐन २०७५ को परिच्छेद २को दफा ३ को उपदफा (५) र (६) बमोजिम स्थानीय तथा प्रदेश सरकारले थप गरेको आधारभूत स्वास्थ्य सेवालालाई समेत सम्झनु पर्दछ ।

१०.२.३ “सरोकारवाला” भन्नाले गाउँ विकास योजना तथा गाउँ स्वास्थ्य सँग प्रत्यक्ष वा अप्रत्यक्ष सरोकार भएका स्थानीय संघ संस्थाहरू , संघीय तथा प्रदेश मन्त्रालय, विभाग, निकाय तथा संस्थाहरूलाई सम्झनु पर्दछ ।

१०.२.४ “स्वास्थ्य संस्था” भन्नाले स्वीकृति प्राप्त सरकारी, गैर-सरकारी र निजी क्षेत्रबाट सञ्चालित अस्पताल तथा नर्सिङ होम, शिक्षण अस्पताल सम्झनु पर्दछ ।

१०.२.५ “गाउँपालिका” भन्नाले नेपालको संविधान २०७२ को भाग ५ अनुरूप राज्य संरचना र राज्य शक्तिको बाँडफाँडको व्यवस्था भए बमोजिम नगरपालिकाले समेटेने क्षेत्रलाई समेत सम्झनु पर्दछ ।

१०.२.६ “गाउँ स्वास्थ्य” भन्नाले गाउँपालिकाको स्वास्थ्य क्षेत्र र सो सँग सम्बन्धीत सबै विषयवस्तुहरू समेतलाई बुझ्नुपर्दछ ।

१०.२.७ “वडा” भन्नाले नेपालको संविधान २०७२ को भाग ५ अनुरूप राज्य संरचना र राज्य शक्तिको बाँडफाँडको व्यवस्था भए बमोजिम नेपाल सरकारले तोकेको गाउँपालिका क्षेत्रका वडा भन्ने सम्झनु पर्दछ ।

१०.२.८ “गैरसरकारी संस्था” भन्नाले नेपाल सरकारको सम्बन्धीत निकायमा दर्ता भएका स्वास्थ्य तथा अन्य सामाजिक क्षेत्रमा कार्य गर्ने गैर नाफा मूलक संस्था भन्ने सम्झनु पर्दछ ।

१०.२.९ “निजी स्वास्थ्य संस्था” भन्नाले नेपाल सरकारको सम्बन्धीत निकायमा दर्ता भएका स्वास्थ्य सेवा प्रदान गर्ने नाफा मूलक संस्था भन्ने सम्झनु पर्दछ ।

१०.२.१० “सेवाग्राही” भन्नाले स्वास्थ्य संस्थाबाट सेवा उपभोग गर्ने व्यक्ति तथा समुदाय सम्झनु पर्दछ ।

१०.२.११ “लक्षित वर्ग” भन्नाले गाउँपालिकाहरू भित्र बसोवास गर्ने गरिव,अपाङ्ग जेष्ठ नागरिक, सिमान्तकृतवर्ग, असहाय, महिला, बालबालिका र महिला स्वास्थ्य स्वयं सेविकालाई सम्झनु पर्छ ।

११. दीर्घकालीन सोच

१. सम्पूर्ण गाउँपालिकावासीहरू शारीरिक, मानसिक, सामाजिक तथा भावनात्मक रूपमा स्वस्थ रही उत्पादनशील र गुणस्तरीय जीवन यापन गर्न सक्षम हुनेछन् ।

१२. ध्येय

१. उपलब्ध साधन स्रोतको अधिकतम प्रयोग गरी स्वास्थ्य सेवा प्रदायक, सेवाग्राही र सरोकारवालाहरू बीच रणनीतिक सहकार्य गरी नागरिकहरूको स्वस्थ रहन पाउने अधिकारको सुनिश्चितता गर्ने ।

१३. लक्ष्य

१. गाउँपालिकावासीहरू लाई सुलभ, सक्षम र जवाफदेही स्वास्थ्य संरचना मार्फत स्वास्थ्य सेवामा पहुँच अभिवृद्धि गराई आम नागरिकको स्वास्थ्य सुरक्षित गर्ने यस नीतिको लक्ष्य रहेको छ ।

१४. उद्देश्यहरू

१. गाउँपालिकावासीहरूलाई आधारभूत स्वास्थ्य सेवा निःशुल्क उपलब्ध गराइ गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवामा पहुँच तथा उपभोगमा वृद्धि गर्ने ।

२. आकस्मिक स्वास्थ्य सेवा तथा विशिष्ट उपचारात्मक स्वास्थ्य सेवाहरूमा आम नागरिकहरूको पहुँच बढाउने ।

३. स्वास्थ्य सेवा प्रवाहमा निजी तथा सहकारी क्षेत्रको संलग्नता वृद्धि र व्यवस्थित गर्दै गुणस्तरीयता तथा अपनत्व प्रवर्द्धन गर्ने ।

४. गाउँपालिकाको स्वास्थ्य प्रणालीका साथै स्वास्थ्य सुशासन सुदृढीकरण गर्ने ।

१५. स्वास्थ्य नीतिहरू

१. स्वास्थ्यमा सुशासनको प्रत्याभुति गर्न स्वास्थ्य सेवालार्इ गाउँपालिकाको सामाजिक सूचकको रूपमा राखी गाउँपालिका स्वास्थ्य नीतिको कार्यान्वयनको लागि आवश्यक श्रोत र साधनहरूको व्यवस्था गरिनेछ ।

२. आधारभूत स्वास्थ्य सेवामा सबै गाउँवासीहरूको सर्वसुलभ पहुँच तथा गुणस्तर सुनिश्चित गर्दै खोप, सुरक्षित मातृत्व तथा परिवार नियोजन, नवजात शिशु तथा बाल स्वास्थ्य, आयुर्वेदिक तथा अन्य परम्परागत स्वास्थ्य सेवालार्इ प्राथमिकता साथ उपलब्ध गराइ विशेषज्ञ तथा प्रेषण सेवालार्इ थप प्रभावकारी बनाउँदै लगिनेछ ।

३. महामारी नियन्त्रण, विपद् व्यवस्थापन तथा आपतकालीन स्वास्थ्य अवस्थाको पूर्वतयारीका लागि एकिकृत उपायहरूको अवलम्बन गर्दै जनस्वास्थ्य निगरानीलाई सुदृढ गरिनेछ ।

४. जनस्वास्थ्य संरक्षण, प्रवर्द्धन र सुधारका लागि प्रवर्द्धनात्मक, प्रतिकारात्मक तथा उपचारात्मक सेवा उपलब्ध गराइनेछ ।

५. गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवा प्रवाहका लागि स्वास्थ्य संस्थाहरूमा भौतिक पूर्वाधार, औषधि, उपकरण तथा औजारहरूको उपलब्धता सुनिश्चित गरिनेछ ।

६. गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवामा बहुक्षेत्रीय सहकार्यलाई प्राथमिकता दिई निजि तथा गैरसरकारी स्वास्थ्य संस्थाहरूसंगको समन्वय तथा साभेदारीलाई सुदृढीकरण गरिनेछ ।

७. स्वास्थ्य सूचना प्रणालीलाई व्यवस्थित तथा आधुनिकिकरण गर्दै प्राप्त तथ्यांकलाई योजना, अनुगमन, मूल्यांकन तथा निर्णय प्रकृत्यामा प्रभावकारी रूपमा प्रयोग गरिनेछ ।

८. सम्पूर्ण गाउँवासीहरूलाई स्वास्थ्य बीमामा आवद्ध गर्दै जेष्ठ नागरिक तथा असहाय व्यक्तिहरूको लागि थप स्वास्थ्य बीमाको व्यवस्था गरिनेछ ।

९. स्वास्थ्य संस्थाहरूबाट गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवा प्रदान गर्न दक्ष जनशक्तिको बिकास तथा व्यवस्थापनमा जोड दिइनेछ ।

१०. नसर्ने रोग तथा चोटपटक (Trauma) हरूको रोकथाम तथा व्यवस्थापन गर्न प्रतिकारात्मक तथा प्रवर्द्धनात्मक कार्यहरू लाई प्रभावकारी बनाउँदै लगिनेछ ।

१६. रणनीतिहरू

यी नीतिहरूलाई कार्य रूपमा परिवर्तन गर्न निम्न रणनीतिहरू अवलम्बन गरिनेछन्:

नीति १: स्वास्थ्यमा सुशासनको प्रत्याभुति गर्न स्वास्थ्य सेवालाई गाउँपालिकाको सामाजिक सूचकको रूपमा राखी गाउँपालिका स्वास्थ्य नीतिको कार्यान्वयनको लागि आवश्यक श्रोत र साधनहरूको व्यवस्था गरिनेछ ।

नीति १ संग सम्बन्धीत रणनीतिहरू

१६.१.१ गाउँ स्वास्थ्य नीतिको प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि वार्षिक बजेटको कम्तिमा ५ प्रतिशत कार्यक्रम तथा विकास बजेटको स्वास्थ्य क्षेत्रमा विनियोजन सुनिश्चित गरिनेछ ।

१६.१.२ स्वास्थ्य सुशासन सुदृढीकरण गर्दै आधारभूत स्वास्थ्य सेवा प्रदान गर्नको लागि सक्षम र प्रभावकारी स्वास्थ्य सेवा प्रणालीको विकास गरिनेछ ।

१६.१.३ स्वास्थ्य सेवाको उपलब्धिलाई सामाजिक बिकासको रूपमा मापन गर्न खोप, गर्भवती जांच र संस्थागत प्रसुति जस्ता सूचकहरू प्रयोग गरिनेछ ।

१६.१.४ स्वास्थ्यमा प्राप्त उपलब्धिको वार्षिक रूपमा पूनरावलोकन गरी सार्वजनिक गरिनेछ ।

नीति २: आधारभूत स्वास्थ्य सेवामा सबै गाउँवासीहरूको सर्वसुलभ पहुँच सुनिश्चित गर्दै खोप, सुरक्षित मातृत्व तथा परिवार नियोजन, आयुर्वेदिक तथा अन्य परम्परागत स्वास्थ्य सेवालाई प्राथमिकता साथ उपलब्ध गराइ विशेषज्ञ तथा प्रेषण सेवालाई थप प्रभावकारी बनाउँदै लगिनेछ ।

नीति २ संग सम्बन्धीत रणनीतिहरू

१६.२.१ गाउँ भित्रका सबै स्वास्थ्य संस्था मार्फत आधारभूत स्वास्थ्य सेवा निःशुल्क प्रदान गर्न स्वास्थ्य संस्थाको संस्थागत तथा व्यवस्थापकीय पक्षमा सुधार गरिनेछ ।

१६.२.२ आधारभूत स्वास्थ्य सेवामा पहुँच बढाउन आवश्यक मात्रामा स्वास्थ्य संस्थाहरू थप गर्दै लगिनेछ ।

१६.२.३ स्वास्थ्यचौकीलाई ग्रामीण अस्पतालका रूपमा प्रबर्द्धन तथा विकास गरिनेछ ।

१६.२.४ सुरक्षित मातृत्व, परिवार नियोजन तथा प्रजनन स्वास्थ्य सेवाको पहुँच अभिवृद्धि गर्न सेवालार्इ प्रभावकारी तथा व्यवस्थित गरिनेछ ।

१६.२.५ सबै बच्चाहरूमा खोपको सेवाको सुनिश्चित गर्न खोप तथा पोषणसम्बन्धी कार्यक्रमलाई प्रभावकारी तथा व्यवस्थित गरिनेछ ।

१६.२.६ निजी अस्पताल, मेडिकल कलेज तथा शिक्षण अस्पतालहरूसंग आवश्यक समन्वय गरी पालिका भित्र आवधिक रूपमा विशेषज्ञ सेवा उपलब्ध गराइनेछ ।

२.७ आकस्मिक अवस्थाका विरामीहरूलाई शीघ्र उपचार गर्न र प्रेषणकोलागि सबै वार्डहरूमा एम्बुलेन्स सेवाको पहुँच पुर्याइनेछ ।

१६.२.८ आयुर्वेदिक तथा परम्परागत स्वास्थ्य सेवालार्इ प्राथमिकताकासाथ मूल प्रवाहीकरण गरिनेछ ।

नीति ३: महामारी नियन्त्रण, विपद् व्यवस्थापन तथा आपतकालीन स्वास्थ्य अवस्थाको पूर्वतयारीका लागि एकिकृत उपायहरू को अवलम्बन गर्दै जनस्वास्थ्य निगरानीलाई सुदृढ गरिनेछ ।

नीति ३ संग सम्बन्धीत रणनीतिहरू

१६.३.१ महामारी रोग तथा विपद् व्यवस्थापनको लागि गाउँ स्तरीय कोषको व्यवस्था गरिनेछ र यसका लागि निजी, गैरसरकारी तथा अन्य सरोकारवाला निकायसंग समन्वय, सहकार्य गरिने छ ।

१६.३.२ महामारी तथा विपद् व्यवस्थापनका लागि नगर तथा वडा स्तरमा द्रुत प्रतिकार्य टोली (Rapid Response Team) गठन गर्नुका साथै यसका लागि आवश्यक पर्ने जनशक्ति, औषधि, उपकरणको व्यवस्था गरिनेछ ।

१६.३.३ महामारी हालको कोभिड-१९ तथा विपद् व्यवस्थापन कार्यक्रम सञ्चालन, अनुगमन तथा मूल्यांकनका लागि संघीय, प्रदेश, स्थानीय सरकार तथा गैरसरकारी संस्थाहरूसंग आवश्यक समन्वय गरिनेछ ।

१६.३.४ क्षयरोग, हात्तीपाइले, औलो, एच.आई.भी, कुष्ठरोग, कालाजार, डेंगु लगायतका उपेक्षित ट्रिपिकल रोगहरू (Neglected Tropical Diseases), जापानिज इन्सेफाइलाइटिस (Encephalitis), स्कब टाईफस, रेबिज तथा कोरोना भाइरस (कोभिड-१९) लगायत अन्य संक्रामक रोग नियन्त्रण गर्न संघ तथा प्रदेशसंग सहकार्य गरिनेछ ।

१६.३.५ आधुनिक सूचना प्रणालीको प्रयोग गर्दै जनस्वास्थ्य निगरानी सुदृढ गरिनेछ ।

नीति ४: जनस्वास्थ्य संरक्षण, प्रवर्धन र सुधारका लागि प्रबर्द्धनात्मक, प्रतिकारात्मक तथा उपचारात्मक सेवा उपलब्ध गराइनेछ ।

नीति ४ संग सम्बन्धीत रणनीतिहरू

१६.४.१ स्वास्थ्य कार्यक्रम सञ्चालन गर्न संस्थागत संरचनामा आवश्यक परिवर्तन गरिनेछ ।

१६.४.२ पालिका भित्रका सबै स्वास्थ्य संस्थाहरूबाट प्रबर्द्धनात्मक, प्रतिकारात्मक तथा उपचारात्मक सेवाहरू उपलब्ध गराइनेछ ।

१६.४.३ जनस्वास्थ्यलाई प्रभाव पार्ने निर्धारक (सामाजिक, आर्थिक, सांस्कृतिक) तत्वहरू पहिचान गरी बहु क्षेत्रीय कार्यक्रम विकास गर्दै प्रबर्द्धनात्मक तथा प्रतिकारात्मक कार्यक्रमहरू बिस्तार गरिनेछ ।

१६.४.४ पालिकामा अवस्थित विद्यालय, स्वास्थ्य संस्था, युवा क्लब तथा योग केन्द्रसंग आवश्यक सहकार्य तथा समन्वय विस्तार गरी प्रबर्द्धनात्मक स्वास्थ्य कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ ।

१६.४.५ स्थानीय स्वास्थ्य आवश्यकता, स्वस्थ वातावरण तथा जीवनशैली लाई सम्बोधन गर्न स्वास्थ्य प्रवर्धन सम्बन्धी सन्देश र सूचना सामग्री उत्पादन, प्रसारण र सम्प्रेषणलाई आधुनिक तथा थप ब्यवस्थित बनाइनेछ, र समुदायमा आधारित स्वास्थ्य कार्यक्रमहरू लाई निरन्तरता दिइनेछ ।

नीति ५: गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवा प्रवाहका लागि स्वास्थ्य संस्थाहरूमा भौतिक पूर्वाधार, औषधि, उपकरण तथा औजारहरूको उपलब्धता सुनिश्चित गरिनेछ ।

नीति ५ संग सम्बन्धीत रणनीतिहरू

१६.५.१ औषधि, खोप तथा स्वास्थ्य सम्बन्धी सामग्रीहरूको नियमित उपलब्धता तथा भण्डारणलाई व्यवस्थित गरिनेछ ।

१६.५.२ आधारभूत स्वास्थ्य सेवाका लागि औषधि आपूर्ति व्यवस्थापनलाई चुस्त पार्नुका साथै औषधिको विवेकपूर्ण प्रयोगलाई प्रवर्द्धन गरिनेछ ।

१६.५.३ स्वास्थ्य संस्थाहरू मा उपकरण तथा औजारहरू को उपलब्धता सुनिश्चित गर्न विभिन्न निकायसंग सहकार्य गरिने छ ।

नीति ६: गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवामा बहुक्षेत्रीय सहकार्यलाई प्राथमिकता दिदै नीजि तथा गैरसरकारी स्वास्थ्य संस्थाहरूसंगको समन्वय तथा साभेदारीलाई सुदृढीकरण गरिनेछ ।

नीति ६ संग सम्बन्धीत रणनीतिहरू

१६.६.१ स्वास्थ्य सेवाको पहुँच नभएका क्षेत्रमा प्रभावकारी रूपमा स्वास्थ्य सेवा पुर्याउन नीजि तथा गैरसरकारी स्वास्थ्य संस्थाहरूसंग साभेदारी गरिनेछ ।

१६.६.२ अन्तर्राष्ट्रिय तथा राष्ट्रिय गैर सरकारी संस्थाहरूसंग समन्वय तथा सहकार्य गरी स्वास्थ्य संस्थाको भौतिक पूर्वाधार तथा स्वास्थ्य सेवा प्रवाहको सुदृढीकरण गरिनेछ ।

१६.६.३ पालिका भित्र सञ्चालित स्वास्थ्य संस्थाबाट उत्सर्जन हुने स्वास्थ्यजन्य संक्रमणलाई न्युनीकरण गर्न एकीकृत फोहोरमैला व्यवस्थापन गरिनेछ ।

नीति ७: स्वास्थ्य सूचना प्रणालीलाई थप व्यवस्थित तथा आधुनिकिकरण गर्दै प्राप्त तथ्यांकलाई योजना, अनुगमन, मूल्यांकन तथा निर्णय प्रकृत्यामा प्रभावकारी रूपमा प्रयोग गरिनेछ ।

नीति ७ संग सम्बन्धीत रणनीतिहरू:

१६.७.१ सबै स्वास्थ्य संस्थाहरूबाट गरिने प्रतिवेदन पद्धतिलाई विद्युतीय माध्यम (e-reporting) द्वारा गर्ने व्यवस्थाका साथै यस्को संचालन तथा दिगोपन व्यवस्थापनका लागि आवश्यक श्रोत साधनको व्यवस्थापन तथा संस्थागत क्षमताको विकास गर्ने व्यवस्था मिलाइनेछ ।

१६.७.२ तथ्यांकको गुणस्तरीयतालाई व्यवस्थित गरिनेछ ।

१६.७.३ संकलित तथ्याङ्कलाई विश्लेषण गरी योजना तर्जुमा गर्न तथा विभिन्न निर्णय (कार्यक्रमको अनुगमन, मूल्यांकन) गर्न प्रयोग गरिनेछ ।

१६.७.४ गैरसरकारी र निजि स्वास्थ्य संस्थाहरू बाट प्रदान गरिने स्वास्थ्य सेवाहरू को तथ्याङ्क नियमित प्रतिवेदन गर्ने प्रणालीको आवश्यक नियमन गरिनेछ ।

नीति ८: सम्पूर्ण गाउँवासीहरूलाई सामाजिक स्वास्थ्य बीमामा आबद्ध गर्दै जेष्ठ नागरिक तथा असहाय व्यक्तिहरूको लागि थप स्वास्थ्य बीमाको व्यवस्था गरिनेछ ।

नीति ८ संग सम्बन्धीत रणनीतिहरू

१६.८.१ सबै गाउँवासीहरू लाई स्वास्थ्य बीमामा संलग्न गराइनेछ ।

१६.८.२ जेष्ठ नागरिक, असहाय, विपन्न तथा गरिबलाई थप स्वास्थ्य बीमा गर्न नगरपालिकाबाट थप योगदान रकमको व्यवस्था मिलाइनेछ ।

नीति ९: स्वास्थ्य संस्थाहरूबाट गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवा प्रदान गर्न दक्ष जनशक्तिको बिकास तथा व्यवस्थापनमा जोड दिइनेछ ।

नीति ९ संग सम्बन्धीत रणनीतिहरू

१६.९.१ स्वास्थ्य सेवा निरन्तर प्रवाह गर्न आवश्यक दक्ष जनशक्तिको बिकास गरी परिचालन गरिनेछ ।

१६.९.२ आधारभूत स्वास्थ्य सेवा गुणस्तरीय रूपमा प्रदान गर्न आवश्यक पर्ने तालीमका लागि प्रदेश तथा संघीय सरकारसँग समन्वय गरिनेछ ।

१६.९.३ पालिका भित्रका स्वास्थ्यकर्मीहरूको ज्ञान र शीप अद्यावधिक र अभिवृद्धि गर्न विभिन्न निकायसँग समन्वय गरिनेछ ।

नीति १०: नसर्ने रोग तथा चोटपटक (Trauma) हरूको रोकथाम तथा व्यवस्थापन गर्न प्रतिकारात्मक तथा प्रवर्द्धनात्मक कार्यहरू लाई प्रभावकारी बनाउदै लगिनेछ ।

नीति १० सँग सम्बन्धीत रणनीतिहरू

१६.१०.१ नसर्ने रोग तथा मानसिक रोगको रोकथामका लागि नगरका सम्पूर्ण स्वास्थ्य संस्थाहरूबाट प्रतिकारात्मक तथा प्रवर्द्धनात्मक स्वास्थ्य सेवा सञ्चालन गरिनेछ ।

१६.१०.२ स्वस्थ खानपान, स्वस्थ जीवनशैली अपनाउन शिक्षा, सूचना तथा सञ्चारका माध्यमबाट सचेतना प्रवर्द्धन गरिनेछ ।

१६.१०.३ सडक सुरक्षालाई प्रभावकारी बनाउन विद्यालय स्तरबाट नै ट्राफिक नियम सचेतना कार्यक्रमको प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गरिनेछ ।

१६.१०.४ सडक दुर्घटना न्युनीकरण गर्न विभिन्न संघ संस्थासँग सहकार्य गरी व्यवस्थित तथा प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गरिनेछ ।

१६.१०.५ सडक सुरक्षाका लागि संघ तथा प्रदेश सरकारसँग आवश्यक समन्वय गरिनेछ ।

१७. संस्थागत व्यवस्था

यस गाउँपालिका स्वास्थ्य नीतिमा रहेका प्रावधानहरू लाई गाउँ कार्यपालिकाले स्वामित्वमा लिनेछ र वार्षिक कार्यक्रम तथा योजनामा समावेश गर्दै लगिनेछ । गाउँपालिका स्वास्थ्य नीतिको संस्थागत व्यवस्थाको खाका यस नीतिको रणनीतिक कार्यान्वयन योजनामा दिइएको छ ।

१८. जनशक्ति व्यवस्थापन

स्थानीय सरकार संचालन ऐन २०७४ को प्रावधान अनुरूप गाउँपालिका अन्तर्गतका स्वास्थ्य संस्थाहरू मा आवश्यक जनशक्तिको आवश्यक व्यवस्था मिलाइनेछ । विशेषज्ञ सेवा प्रदान गर्नका लागि शैक्षिक वा विशिष्टीकृत सेवा दिने अस्पतालहरू संग सहकार्य गरिनेछ ।

१९. वित्तीय पक्ष

यस गाउँपालिका स्वास्थ्य नीतिको कार्यान्वयनका लागि संविधानमा उल्लेख भए बमोजिमका विभिन्न श्रोतहरूका साथै गाउँपालिकाको आन्तरिक श्रोत समेतको परिचालन गरी उपलब्धि हासिल गर्ने व्यवस्था मिलाइनेछ ।

२०. कानूनी ब्यवस्था

नेपालको संविधान, संघीय तथा प्रादेशिक कानूनहरू तथा गाउँपालिकाका कानून तथा निर्देशिकाहरूको पालना गर्दै यो गाउँपालिका स्वास्थ्य नीतिको कार्यान्वयन गरिनेछ । संविधान, तथा कानूनहरू संग नीतिगत प्रावधान बाभिएमा बाभिएको हदसम्म नीतिका बुंदाहरू खारेज गरिनेछन् ।

२१. अनुगमन तथा मूल्यांकन

यस गाउँपालिका स्वास्थ्य नीतिको कार्यान्वयनको अवस्था नियमित रूपमा अनुगमन तथा मूल्यांकन गरिनेछ । अनुगमन तथा मूल्यांकनको ढांचा राष्ट्रिय योजना आयोग तथा संसदीय मामिला तथा स्थानीय विकास मन्त्रालयले विकसित गरेको प्रणालीलाई आधार मानी गरिनेछ । अनुगमन तथा मूल्यांकनको संस्थागत व्यवस्थाको खाका यस नीतिको रणनीतिक कार्यान्वयन योजनामा दिइएको छ ।

२२. जोखिम पक्ष

२२.१ राष्ट्र संघियता कार्यान्वयनको प्रारम्भिक चरणमा रहेको हुंदा विभिन्न व्यवस्थापकीय पक्षहरूले यस नीति तथा रणनीतिहरू को कार्यान्वयनमा असर पर्न सक्छ ।

२२.२ संघ तथा प्रदेशबाट पर्याप्त श्रोत विनियोजन नभएमा तथा आन्तरिक श्रोतमा कमी आएमा पनि यस नीति तथा रणनीतिहरूको कार्यान्वयनमा प्रभाव पर्न सक्छ ।

२३. नीति परिमार्जन

गाउँपालिका स्वास्थ्य नीति कार्यान्वयन अनुभुत गरिएका समस्या तथा चुनौती एवं स्थानीय आवश्यकता, स्वास्थ्य समस्याको भार तथा प्रकृति समेतलाई मध्यनजर गर्दै गर्दा कार्यपालिकाले विज्ञ तथा सम्बन्धीत संस्थाहरू संग परामर्श गरी आवश्यकता अनुसार यस नीतिको परिमार्जन गर्न सक्नेछ ।